

УДК 005.585:621:656.2

О.В. БОЖАНОВА, здобувач УкрДАЗТ, Харків

ОЦІНКА СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТНОГО МАШИНОБУДУВАННЯ

Проведено аналіз та оцінка визначених функціональній складових економічного потенціалу підприємств залізничного транспортного машинобудування показників, згрупованих за різними видами потенціалів.

It is conducted an analysis and estimation of certain are functional constituents of economic potential of enterprises of a railway transport engineer of indexes, potentials grouped after different kinds.

Ключові слова: економічний потенціал, оцінка та аналіз, функціональна складова, коефіцієнт, управління підприємством.

Постановка проблеми. Сучасна економіка України вимагає від суб'єктів господарювання компетентних дій, щодо управління їх діяльністю. В сучасних економічних умовах які склалися на сьогодні в країні важливим в управлінні підприємством є управління його економічним потенціалом. Оцінка економічного потенціалу дозволить виявити: ступень залучення економічних ресурсів в господарському обороті; міру використання активної частини економічного потенціалу; ефективність засобів, вкладених у формування і розвиток економічного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень. Питання, що пов'язані з оцінкою та аналізом економічного потенціалу промислового підприємства, розглядаються в працях зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як: Ареф'єва О.В.[1], Коренков О.В.[1], Воронкова А. Э. [2], Лапін Є. .В. [3], Малярец Л. М. [4, 6], Отенко І.П. [4, 5,6,7], Сошнікова Л. А. [8], Федонін О. С. [9]. Разом з тим багатогранність проблеми та різноманітність чинників, що впливають на розвиток економічного потенціалу підприємств залізничного транспортного машинобудування та ефективність використання наявного потенціалу залишають поле для подальших досліджень.

Метою статті є аналіз та оцінка функціональних складових економічного потенціалу підприємств залізничного транспортного машинобудування . що згруповані за різними видами потенціалів

Виклад основного матеріалу. Основою для обґрунтування і прийняття управлінських рішень щодо формування економічного потенціалу підприємств залізничного транспортного машинобудування є аналіз та оцінка існуючого рівня його економічного потенціалу, як цілого так і окремих його складових. Початковим етапом оцінки є визначення складу показників, які за своєю суттю відображали б особливості та закономірності кожної із складових економічного потенціалу. Встановлення формалізованих зв'язків між вихідними показниками, чинниками, що впливають на них, і результатами господарської діяльності перетворює їх на систему, що надає можливість використовувати єдину технологічну модель для реалізації головних функцій управління підприємством.

Для прийняття рішення про реалізацію потенціалу підприємства слід провести аналіз використання окремих його складових на основі вибраних показників, що згруповані за видами функціональних потенціалів. Такий аналіз дає можливість визначити рівень не тільки використаного потенціалу, але і визначити резерви використання потенціалу.

Для більш змістовного аналізу з метою одержання обґрунтованих висновків пропонується розділити показники на групи відповідно за видами потенціалів. Об'єктами дослідження є дев'ять підприємств залізничного транспортного машинобудування України: ТОВ «Харківський вагонобудівний завод», Публічне акціонерне товариство «Дніпропетровський з ремонту та будівництва пасажирських вагонів», ВАТ «Київський електровагоноремонтний завод ім. Січневого повстання 1918 року», ВАТ «Конотопський завод по ремонту дизель потягів», ВАТ «Конотопський завод по ремонту дизель потягів», ВАТ «Крюковський вагонобудівний завод», ВАТ «Стахановський вагонобудівний завод», ВАТ «Дизельмаш», ВАТ «Дарницький вагоноремонтний завод», ВАТ «Дніпровагонмаш».

Для проведення аналізу були використані дані бухгалтерського обліку, фінансова звітність підприємства. При цьому показники були розраховані за 8 років. Таким чином, незважаючи на певну втрату деталізації, виникла можливість виявити глобальні тенденції зміни того чи іншого показника.

До показників використання виробничого потенціалу віднесені: обсяг виробленої продукції, тис. грн.; виробничі потужності (за поточним рівнем цін) тис. грн.; фондомісткість продукції, матеріаломісткість продукції; відсоток ступеня зношеності обладнання, що використовується, фондоозброєність продукції, фондовіддача. Зазначені показники наведено в табл. 1.

Таблиця 1 - Використання виробничого потенціалу підприємств

Рік	ТОВ "Харківський вагонобудівний завод"	ПАТ "Дніпропетровський завод з ремонту та будівництва пасажирських вагонів"	ВАТ "Київський електровагоноремонтний завод"	ВАТ "Конотопський завод по ремонту дизельних потягів"	ВАТ "Крюківський вагонобудівний завод"	ВАТ "Стахановський вагонобудівний завод"	ВАТ "Дизельмаш"	ВАТ "Дарницький вагоноремонтний завод"	ВАТ "Дніпровагонмаш"
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Обсяг виробленої продукції, тис. грн.									
2002	89247	205268	82691,3	21473,1	365962,1	128302,3	16240	44 255	33 088
2003	123362	296069	86212,1	30001,3	892922,2	184345,8	10000	43661,6	44561
2004	129156	335806	81916,3	38529,5	1419882,3	240389,3	7508	43661,6	41337
2005	152311	386870	92495	55522,7	1477429,9	283316,9	11941,13	141658	23882,3
2006	48771,2	144577	145264	37129,1	1169710,9	432871,8	73689,91	123677	257914,69
2007	8568	22276	177818	24732,7	1867237,2	1215319,8	87810,72	319821	351242,88
2008	7061	19066	7352	178,1	3475296,9	1723508,6	175178,8	430877,	788304,74
2009	7242	17381	6271	1190	389558	145501	244057	34643,1	122028,5
Виробничі потужності (за поточним рівнем цін), тис.грн.									
2002	354000	554000	223000	58000	1061000	346000	180500	117000	640000
2003	355000	554000	223000	57000	1150000	350000	180000	115000	650000
2004	350000	556000	224000	58000	1160000	348000	177980	118000	640000
2005	352000	560000	226000	56000	1154000	344000	181000	116000	635000
2006	352000	559000	222000	57000	1157000	351000	186000	114000	634700
2007	350000	557000	224000	54000	1057000	349000	176800	114000	640000
2008	354000	553000	222000	52000	1061000	345000	175000	115000	642000
2009	352000	553000	222000	51000	1060000	345000	175000	115000	640000
Фондомісткість продукції									
2002	0,024	0,016	0,031	0,144	0,021	0,034	16,107	10,05	5,14
2003	0,022	0,014	0,044	0,066	0,011	0,029	25,719	9,47	4,057
2004	0,026	0,015	0,044	0,045	0,006	0,026	31,175	11,54	4,15
2005	0,028	0,013	0,046	0,036	0,006	0,024	26,917	8,63	4,061
2006	0,018	0,018	0,033	0,036	0,01	0,014	27,571	10,75	4,2
2007	0,016	0,15	0,046	0,053	0,009	0,01	26,614	11,06	5,02
2008	0,017	0,2	0,045	0,037	0,011	0,01	29,702	9,64	4,031
2009	0,018	0,193	0,046	0,041	0,01	0,02	26,719	8,36	4,07
Матеріаломісткість продукції									
2002	0,761	0,783	0,571	0,408	0,792	0,826	0,633	0,402	0,706
2003	0,723	0,798	0,531	0,593	0,869	0,809	0,709	0,547	0,759
2004	0,795	1,109	0,452	0,623	0,888	0,825	0,82	0,624	0,735
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2005	0,704	0,785	0,438	0,615	0,873	0,764	0,79	0,791	0,704
2006	0,777	0,687	0,472	0,535	0,83	0,747	0,76	0,531	0,748
2007	0,721	0,326	0,466	0,337	0,831	0,809	0,72	0,472	0,732
2008	0,768	0,312	0,474	0,409	0,845	0,797	0,75	0,337	0,708
2009	0,734	0,319	0,451	0,524	0,826	0,754	0,81	0,42	0,731
Ступень зношуваності обладнання, що використовується, %									
2002	0,631	0,509	0,881	0,35	0,518	0,538	0,651	0,524	0,572
2003	0,657	0,535	0,87	0,373	0,525	0,548	0,667	0,555	0,578

2004	0,649	0,553	0,877	0,48	0,5	0,552	0,685	0,571	0,594
2005	0,638	0,572	0,883	0,504	0,456	0,565	0,689	0,574	0,612
2006	0,664	0,443	0,883	0,51	-0,419	-0,723	0,694	0,78	0,624
2007	0,652	-0,705	0,911	0,526	0	-0,694	0,699	0,582	0,637
2008	0,661	-0,719	0,915	0,531	-0,361	-0,629	0,714	0,595	0,645
2009	0,659	0,581	0,924	0,537	0,5	0,521	0,727	0,606	0,657
2010	0,634	0,537	0,931	0,539	0,529	0,547	0,731	0,609	0,663
Фондоозброєність продукції									
2002	2,465	2,624	13,819	12,542	3,167	12,107	3,451	6,58	5,346
2003	2,537	2,401	13,608	11,832	2,995	10,788	3,552	6,48	5,264
2004	2,619	1,999	13,106	7,775	2,502	7,768	3,666	6,241	5,07
2005	2,768	1,994	11,983	4,709	2,421	4,855	3,8752	5,706	4,635
2006	2,877	2,414	9,251	4,328	2,496	5,516	4,029	4,405	3,579
2007	3,249	17,671	17,01	4,261	1,85	4,343	4,549	8,1	6,58
2008	3,641	32,609	17,19	4,138	1,761	3,876	5,097	8,186	6,65
2009	3,794	62,716	17,24	4,549	1,81	3,576	5,312	8,21	6,669
Фондовіддача									
2002	2,341	2,979	0,245	0,205	2,342	1,165	0,162	0,125	0,142
2003	2,952	3,849	0,233	0,391	5,118	1,014	0,308	0,238	0,271
2004	3,249	4,139	0,217	0,543	6,86	1,4	0,428	0,331	0,377
2005	2,849	4,585	0,253	0,876	6,119	1,506	0,691	0,534	0,608
2006	0,426	0,491	0,165	0,869	4,177	1,46	0,685	0,529	0,603
2007	0,067	0,059	0,122	0,854	6,168	2,428	0,674	0,521	0,593
2008	0,029	0,031	0,115	0,843	7,746	3,279	0,665	0,514	0,585
2009	0,027	0,028	0,109	0,837	7,761	3,219	0,66	0,51	0,581
2010	0,021	0,024	0,101	0,824	7,779	3,117	0,65	0,502	0,572

За даними таблиці 2 можна зробити висновок, що за обсягом виробленої продукції усі підприємства можна поділити на три групи. До першої групи відноситься ПАТ «Дніпропетровський завод з ремонту та будівництва пасажирських вагонів» та ВАТ «Крюковський вагонобудівний завод», які за рік виробляють продукції більше ніж інші підприємства разом. До другої групи можна віднести ТОВ «Харківський вагонобудівний завод», ВАТ «Київський електровагоноремонтний завод ім. Січневого повстання 1918 року» і ВАТ «Стахановський вагонобудівний завод». До третьої групи відносяться ВАТ «Конотопський завод по ремонту дизель потягів», ВАТ «Дизельмаш», ВАТ «Дарницький вагоноремонтний завод», ВАТ «Дніпровагонмаш».

Фондомісткість продукції залежить від обсягів, що виробляються на підприємстві, тому показник фондомісткості коливається у дуже широких межах. Втім, можна помітити, що показник фондомісткості підприємств, які більш – менш стабільно виробляють продукції, коливається у межах 1-2 грн. Матеріаломісткість продукції також коливається в доволі широких межах, однак

середнім показником є 60-65%. Для машинобудівної галузі України такий показник матеріаломісткості вважається нормальним і означає, що ця галузь дуже чутлива до змін цін на сировину та матеріали.

На підприємствах, які розглядаються, обладнання має великий ступень зношеності. В середньому це 50-60%, що означає (при чинних на той час нормах амортизації), що обладнання експлуатувалося 20-25 років. Обладнання застаріло як фізично, так і морально, тобто більшою частиною воно не відповідає вимогам часу і потребує заміни.

Розуміючи, це підприємства намагаються робити це самостійно, адже більшою частиною вони переважно не становлять інтересу для інвесторів. Але через брак вільних коштів внутрішнє інвестування відбувається дуже повільно, модернізується лише те обладнання, яке вийшло з ладу, або так звані вузькі місця виробництва, що не сприяє поліпшенню показників виробничого потенціалу. Більше того спостерігається тенденція до виведення з експлуатації частини основних фондів (з метою подальшого продажу, здачі на металобрухт).

Аналіз використання фінансового потенціалу підприємства базується насамперед на аналізі балансу та руху грошових потоків підприємства. До таких відносяться такі коефіцієнти: коефіцієнт покриття, коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів, коефіцієнт забезпеченості власними коштами, коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів, коефіцієнт оборотності обігових коштів, коефіцієнт оборотності власного капіталу. Основні показники для проведення аналізу підприємств наведені у табл. 2. Дані табл. 2 показують, що за досліджуваний період тільки два підприємства а саме : ВАТ Київський електровагоноремонтний завод ім. Січневого повстання 1918 року», та ВАТ «Крюковський вагонобудівний завод» мали стабільно високі показники платоспроможності, що відповідають нормативним значенням. Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу має тенденцію до зниження, тобто залежність підприємств від залучених коштів дещо знизилась.

Але поряд з цим слід зауважити, що такі підприємства як ТОВ «Харківський вагонобудівний завод», ПАТ «Дніпропетровський завод з ремонту та будівництва пасажирських вагонів», ВАТ «Стахановський вагонобудівний завод», ВАТ «Дизельмаш», ВАТ «Дарницький вагоноремонтний завод», ВАТ «Дніпровагонмаш» мають показники, що перевищують допустиме нормативне значення в середньому в 11 разів.

Непрямим чином про недостатню роботу фінансових менеджерів свідчить також коефіцієнт забезпеченості власними коштами. Так тільки на таких

підприємствах як ВАТ «Київський електровагоноремонтний завод ім. Січневого повстання 1918 року» та ВАТ «Крюковський вагонобудівний завод» середнє значення вищеназваного коефіцієнту має значення 0,39 та 0,65 відповідно, в 3 та 6 разів вище теоретично допустимого значення.

Таблиця 2 - Використання фінансового потенціалу підприємств

Рік	ТОВ "Харківський вагонобудівний завод"	ПАТ "Дніпропетровський завод з ремонту та будівництва пасажирських вагонів"	ВАТ "Київський електровагоноремонтний завод ім. Січневого повстання 1918 року"	ВАТ "Конотопський завод по ремонту дизельпотягів"	ВАТ "Крюковський вагонобудівний завод"	ВАТ "Стахановський вагонобудівний завод"	ВАТ "Дизельмаш"	ВАТ "Дарницький вагоноремонтний завод"	ВАТ "Дніпровагонмаш"
Коефіцієнт покриття									
2002	0,68	0,99	2,15	0,66	2,2	0,62	0,74	0,55	0,884
2003	0,74	1,1	2,07	0,57	2,69	0,32	0,38	0,47	0,962
2004	0,72	1,09	1,8	0,54	2,51	0,47	0,56	0,45	0,936
2005	0,77	1,15	1,82	0,51	4,14	0,72	0,86	0,42	1,001
2006	0,86	0,4	1,81	4,88	2,86	0,84	1,01	0,06	1,118
2007	0,81	0,23	1,82	0,2	4,03	1	1,2	0,16	1,053
2008	0,82	0,93	1,67	0,18	4,44	1,06	1,3	0,15	1,066
2009	0,73	1,12	1,53	0,3	4,58	0,75	0,9	0,25	0,949
Коефіцієнт абсолютної ліквідності									
2002	0,1	0,06	0,01	0,01	0,23	0,0001	0,00012	0,012	0,075
2003	0,1	0,001	0,02	0,11	0,04	0,001	0,0012	0,024	0,001
2004	0,2	0,001	0,004	0,06	0,23	1,39	0,1668	0,004	0,001
2005	0,5	0,06	0,01	0,11	0,47	0,26	0,312	0,012	0,075
2006	0,0005	0,01	0,01	0,06	0,18	0,02	0,024	0,013	0,013
2007	0,02	0,003	0,01	4,66	0,26	0,02	0,024	0,012	0,004
2008	0,004	0,004	0,01	0,005	0,13	0,003	0,0036	0,014	0,005
2009	0,1	0,002	0,01	0,004	0,021	0,002	0,0024	0,015	0,003
Коефіцієнт швидкої ліквідності									
2002	0,57	0,5	1,48	0,29	0,87	0,38	0,47	0,35	0,66
2003	0,63	1,04	1,04	0,31	1,1	0,2	0,24	0,38	0,38
2004	0,42	0,78	0,49	0,36	1,24	0,26	0,32	0,44	0,037
2005	0,47	1,05	0,61	0,35	2	0,64	0,79	0,53	0,39
2006	1,02	0,25	0,61	4,59	1,31	0,69	0,85	0,67	0,44
2007	0,98	0,12	1,5	9,33	1,8	0,91	0,13	0,53	0,15
2008	0,71	0,59	0,47	0,03	2,09	0,87	0,083	0,03	0,07

2009	0,44	0,61	0,32	0,03	2,21	0,53	0,66	0,04	0,08
Коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів									
2002	24,85	3,22	0,25	0,45	0,41	3,31	10,48	4,83	4,46
2003	15,94	4,66	0,27	0,57	0,36	5,06	6,72	6,99	6,82
2004	21,97	5,24	0,34	4,69	0,46	200,56	9,27	7,86	2,7
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2005	17,82	5,89	0,38	2,15	0,24	174,39	7,51	8,84	2,35
2006	69,57	-4,13	0,39	3,16	0,335	4,44	29,35	-6,195	5,99
2007	59,87	8,91	0,37	-30,29	0,23	4,45	25,26	13,37	6,01
2008	27,93	-3,86	0,4	3,18	0,22	2,9	11,78	5,79	3,91
2009	16,83	3,24	0,29	0,51	0,34	2,4	7,12	4,86	3,24
Коефіцієнт забезпеченності власними коштами									
2002	-0,2	-0,04	0,53	-0,83	0,49	-0,7	-0,25	0,08	0,13
2003	-0,24	-0,01	0,52	-0,75	0,58	-2,18	-0,3	0,1	0,16
2004	-0,1	-0,001	0,45	-0,87	0,56	-2,21	-0,12	0,04	0,07
2005	-0,3	0,01	0,45	-0,97	0,71	-0,49	-0,37	0,12	0,2
2006	-0,17	-1,54	0,45	-0,73	0,64	-0,22	-0,21	0,07	0,11
2007	-0,2	-3,38	0,08	-3,92	0,77	0,0034	-0,25	0,08	0,13
2008	-0,34	-4,47	0,21	-4,16	0,73	0,06	-0,42	0,14	0,23
2009	-0,7	-3,57	0,45	-3,57	0,75	0,04	-0,87	0,29	0,47
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів									
2002	-5,29	-0,04	0,28	-0,13	0,48	-1,25	-0,05	0,54	0,37
2003	-4,87	0,42	0,29	-0,24	0,6	-3,39	0,52	0,56	0,96
2004	3,39	0,45	0,27	-0,79	0,69	-69,36	0,56	0,52	0,97
2005	-4,14	0,78	0,32	-1,06	0,73	-44,59	0,96	0,62	1,44
2006	-9,89	2,44	0,18	-1,34	0,63	-0,68	3,01	0,35	3,29
2007	-7,89	-6,81	0,26	24,13	0,66	0,02	-8,41	0,5	2,01
2008	-8,19	0,05	0,29	12,15	0,72	0,18	0,06	0,56	0,5
2009	-6,98	0,04	0,31	6,97	0,69	0,16	0,05	0,6	0,52
Коефіцієнт оборотності обігових коштів									
2002	0,31	0,48	0,61	0,54	98,57	84,52	0,6	0,71	0,43
2003	0,48	0,54	0,53	0,65	100,47	88,06	0,67	0,86	0,51
2004	0,51	0,46	0,47	0,64	95,95	187,8	0,57	0,84	0,47
2005	0,42	0,44	0,5	0,81	76,08	73,56	0,55	1,07	0,54
2006	0,53	0,21	0,72	0,76	52,57	55,42	0,21	1,008	0,42
2007	0,59	0,09	0,85	0,85	79,66	59,83	0,11	1,13	0,41
2008	0,46	0,08	0,79	0,81	89,28	55,07	0,1	1,07	0,39
2009	0,48	0,06	0,76	0,78	78,91	53,27	0,07	1,032	0,36
Коефіцієнт оборотності власного капіталу									
2002	14,27	1,98	0,34	0,24	91,57	197,52	17,63	12,97	18,44
2003	13,94	2,11	0,29	0,19	93,28	163,25	17,23	12,67	18,01
2004	12,83	2,28	0,27	0,33	102,53	657,98	15,85	11,66	16,58
2005	11,94	2,49	0,33	0,81	79,51	7437,13	14,75	10,85	15,43
2006	15,24	-33,75	0,5	0,57	51,28	304,36	18,83	13,85	19,69
2007	16,83	-0,55	0,43	0,72	73,66	251,89	20,8	15,29	21,74
2008	17,29	-0,14	0,54	0,41	81,8	197,37	21,37	15,71	22,34
2009	15,42	-0,37	0,39	0,67	78,25	182,89	19,05	14,01	19,92

Через загальну нерозвиненість ринку капіталів в Україні цього часу єдиним джерелом залучення коштів для підприємств були банківські кредити, надто дорогі для постійного використання як джерела збільшення фінансового потенціалу. Портфельних інвесторів в Україні майже немає, втім, шляхи для залучення коштів у разі потреби можна знайти. Прикладом можуть бути доволі вдалі спроби деяких українських підприємств вийти на закордонні ринки із своїми цінними паперами (переважно облігаціями). В цілому використання фінансового потенціалу можна вважати добрим підґрунтям для розвитку промислових підприємств.

Використання кадрового потенціалу підприємств оцінювалося за такими показниками: продуктивність праці; середня заробітна плата на підприємстві; витрати на оплату праці та соціальні заходи у загальному обсязі продукції; співвідношення чисельності окремих категорій працівників; темп зростання чисельності працівників (табл. 3). Показник «Співвідношення чисельності окремих категорій працівників» розраховувався за даними форми «1 ПВ «Звіт з праці» шляхом ділення середньооблікової чисельності працівників на кількість керівників. Оскільки формалізованого поняття «керівники» не існує, то кожне підприємство на власний розсуд визначало цей показник. Цим пояснюється десятикратна розбіжність у значеннях різних підприємств. Очевидно, що цей показник можна розглядати тільки у часовому розрізі для кожного підприємства, не порівнюючи підприємства між собою. ВАТ «Дизельмаш», маючи найнижчий показник продуктивності праці серед підприємств, що розглядалися, виплачувало не саму низьку заробітну. Такий стан зумовило поступове скорочення чисельності зайнятих.

Таблиця 3 - Показники використання кадрового потенціалу підприємств

Рік	ТОВ "Харківський вагонобудівний завод"	ПАТ "Дніпропетровський завод з ремонту та будівництва пасажирських вагонів"	ВАТ "Київський електроработний завод"	ВАТ "Конотопський завод по ремонту дизельних потягів"	ВАТ "Крюківський вагонобудівний завод"	ВАТ "Стахановський вагонобудівний завод"	ВАТ "Дизельмаш"	ВАТ "Дарницький вагоноремонтний завод"	ВАТ "Дніпровагонмаш"
Продуктивність праці									
2002	7,08	8,25	4,19	3,70	9,91	13,05	4,68	3,66	18,85
2003	9,32	9,32	3,17	4,63	15,33	10,94	3,28	1,40	25,20
2004	8,25	8,39	2,84	4,22	17,16	10,87	2,88	2,27	23,25

2005	7,33	9,27	3,04	4,11	14,82	7,94	2,56	2,75	23,57
2006	9,70	3,14	3,58	9,08	10,42	8,00	2,92	3,20	25,48
2007	9,08	1,07	3,43	7,55	11,41	10,55	2,74	1,90	22,15
2008	8,39	0,87	3,22	4,21	13,64	12,71	3,03	2,50	24,48
2009	8,78	2,15	2,76	4,57	12,44	11,78	3,45	2,80	23,75
Середня заробітна плата на підприємстві, тис. грн.									
2002	159	152,5	160,8	172,2	165	180	185	179	177,94
2003	239	210	225	270,8	230	291	284	264	245,66
2004	256	245	270,2	325	325	344	311	308	248,59
2005	298	299	311	393	380	401	370	365	371
2006	362,5	360	380	411	402	438	399	405	403
2007	428	430	460	450	460	498	475	482	485
2008	544	531	585	621	521	602	602	642	608
2009	1031	1022	1048	1078	1054	1066	1045	1050	1044
Витрати на оплату праці та соціальні заходи у загальному обсязі виробленої продукції									
2002	0,140	0,160	0,275	0,312	0,129	0,094	0,300	0,357	0,172
2003	0,170	0,150	0,342	0,249	0,082	0,110	0,259	0,200	0,187
2004	0,150	0,160	0,409	0,275	0,073	0,115	0,254	0,198	0,269
2005	0,160	0,160	0,385	0,279	0,086	0,157	0,248	0,270	0,154
2006	0,110	0,390	0,325	0,126	0,123	0,172	0,271	0,150	0,280
2007	0,150	0,230	0,337	0,257	0,113	0,129	0,254	0,130	0,210
2008	0,130	0,330	0,401	0,289	0,091	0,106	0,180	0,240	0,180
2009	0,140	0,230	0,366	0,315	0,115	0,160	0,110	0,310	0,110
Співвідношення чисельності окремих категорій працівників									
2002	7,54	16,97	7,8421	8,991	9,686	12,245	7,84	7,28	6,464
2003	8,15	16,77	7,6586	9,027	7,573	13,012	8,71	7,25	6,828
2004	7,79	16,5	7,7211	9,015	7,503	12,781	7,73	7,84	6,222
2005	7,64	16,4	7,5312	9,273	7,616	12,607	7,58	8,21	6,61
2006	6,34	15,9	7,3476	9,684	6,872	12,278	8,25	7,02	6,12
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2007	8,78	15,4	7,1127	9,841	7,229	11,989	6,95	6,45	6,78
2008	7,31	14,7	7,21	9,011	6,828	12,585	7,12	7,15	6,37
2009	8,59	15,2	7,45	8,45	7,458	12,456	5,21	6,24	6,05
Темп зростання чисельності працівників									
2002	0,71	0,99	0,966	0,903	0,839	0,988	0,966	0,839	1,022
2003	0,83	0,98	0,928	0,908	0,95	0,977	0,828	0,95	1,007
2004	0,76	1,01	0,894	0,91	0,962	0,991	0,749	0,963	1,005
2005	0,79	0,99	0,828	0,915	0,975	0,857	0,721	0,94	1,003
2006	0,86	0,96	0,761	0,919	0,828	0,956	0,691	0,86	1,003
2007	0,99	0,85	0,749	0,921	0,749	0,903	0,724	0,82	1,001
2008	0,94	0,7	0,761	0,936	0,691	0,911	0,768	0,91	1,004
2009	0,71	0,88	0,859	0,954	0,875	0,978	0,798	0,78	1,002

Загальні ринкові зміни спричинили ситуацію, коли всі досліджувані підприємства відчували необхідність скорочення кількості працівників, тобто

зниження кадрового потенціалу. Це відбувалося внаслідок скорочення замовлень, та відповідно через недостатню завантаженість обладнання.

Розглядаючи таку функціональну складову, як управлінський потенціал підприємств слід зазначити, що саме ця складова безпосередньо впливає на всі інші. Її дуже складно відокремити від кадрової або фінансової складової. Ступень кваліфікації та обґрунтованість рішень, які приймає менеджер підприємства, має величезний вплив на якісну роботу різних підрозділів підприємства, його місце на ринку, наявність конкурентних переваг.

Вимірювання величини управлінського потенціалу ускладнений через велику кількість факторів. Втім, на наш погляд використання управлінського складової можна виміряти за допомогою таких показників: рентабельність власного капіталу підприємства; коефіцієнт фінансової незалежності; коефіцієнт фінансової стабільності; обіговість кредиторської заборгованості.

Таблиця 4 - Показники використання управлінського потенціалу підприємства

Рік	ТОВ "Харківський вагонобудівний завод"	ПАТ "Дніпропетровський завод з ремонту та будівництва пасажирських вагонів"	ВАТ "Київський електровагоноремонтний завод"	ВАТ "Конотопський завод по ремонту дизельних потягів"	ВАТ "Крюківський вагонобудівний завод"	ВАТ "Стахановський вагонобудівний завод"	ВАТ "Дизельмаш"	ВАТ "Дарницький вагоноремонтний завод"	ВАТ "Дніпровагонмаш"
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Рентабельність власного капіталу підприємства									
2002	-10,24	1,02	0,24	-1,03	7,25	-10,75	-0,01	0,00	0,02
2003	-21,58	1,33	0,31	-1,73	8,95	-15,25	-0,01	0,01	-0,05
2004	-47,75	0,91	0,07	-5,33	6,98	39,72	-0,01	0,02	0,00
2005	-65,48	2,14	0,08	-4,17	8,52	75,31	-0,01	0,02	0,01
2006	-107,27	2,064	0,42	-31,92	4,16	7,44	-0,01	0,02	0,01
2007	-87,24	1,63	0,75	-60,82	7,13	10,55	-0,01	0,03	0,01
2008	-78,25	9,13	0,68	-44,21	10,06	10,62	-0,01	0,03	0,01
2009	-58,24	8,75	0,84	-32,15	11,21	11,72	-0,01	0,03	0,01
Коефіцієнт фінансової незалежності									
2002	0,02	0,24	0,8	0,69	0,69	0,23	0,704	0,728	0,764
2003	0,02	0,18	0,79	0,64	0,71	0,17	0,59	0,692	0,729
2004	0,03	0,16	0,75	0,37	0,67	0,005	0,583	0,747	0,822
2005	0,053	0,14	0,72	0,32	0,78	0,01	0,62	0,71	0,81
2006	0,01	-0,32	0,72	0,24	0,73	0,18	0,59	0,69	0,79

2007	0,04	0,1	0,72	-0,03	0,81	0,18	0,65	0,72	0,75
2008	0,02	-0,35	0,75	0,15	0,78	0,26	0,72	0,71	0,73
2009	0,05	0,1	0,76	0,24	0,82	0,24	0,74	0,74	0,72
Коефіцієнт фінансової стабільності									
2002	0,04	0,31	4,05	2,20	2,45	0,30	2,40	2,69	3,27
2003	0,05	0,21	3,72	1,77	2,78	0,20	1,48	2,26	2,69
2004	0,05	0,19	2,94	0,59	2,18	0,01	1,42	3,03	4,99
2005	0,06	0,17	2,60	0,46	4,25	0,01	1,53	2,98	4,58
2006	0,01	-0,24	2,58	0,32	2,88	0,23	1,48	2,74	4,76
2007	0,04	0,11	2,69	-0,03	4,39	0,22	1,68	2,58	3,24
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2008	0,02	-0,26	2,98	0,21	4,61	0,34	1,71	2,78	3,21
2009	0,03	0,17	3,54	0,41	4,75	0,24	2,01	2,45	3,38
Обіговість кредиторської заборгованості									
2002	0,29	0,52	1,15	0,38	2,32	0,37	0,88	0,65	1,88
2003	0,31	0,57	1,12	0,40	2,47	0,43	0,55	0,96	4,18
2004	0,27	0,51	0,90	0,35	2,47	0,73	0,87	4,32	5,15
2005	0,32	0,49	0,90	0,42	2,42	0,49	0,82	3,24	4,98
2006	0,34	0,17	1,30	0,39	1,73	0,44	0,77	3,59	4,32
2007	0,31	0,03	1,54	0,41	2,64	0,57	0,68	2,98	4,68
2008	0,34	0,03	1,58	0,38	3,70	0,57	0,71	3,68	4,72
2009	0,32	0,03	1,31	0,42	3,50	0,59	0,74	3,76	4,21

Основним показником діяльності керівництва західними науковцями вважається рентабельність власного капіталу підприємства, оскільки саме за цим показником акціонери приймають рішення про можливість інвестування того чи іншого підприємства. В наших умовах значення цього показника дещо нівелюється. Однак рентабельність власного капіталу дуже добре відображає основні тенденції розвитку підприємства. Так, ПАТ «Дніпропетровський завод з ремонту та будівництва пасажирських вагонів», ВАТ «Київський електровагоноремонтний завод ім. Січневого повстання 1918 року», ВАТ «Крюковський вагонобудівний завод» та ВАТ «Стахановський вагонобудівний завод» мають позитивну рентабельність власного капіталу, у той час як ТОВ Харківський вагоноремонтний завод» спостерігалися перепади від -10,24 до -107,27 (табл.5), такі ж великі розбіжності в показниках мало і ВАТ «Конотопський завод по ремонту дизель потягів». Це свідчить про нестабільну роботу підприємства через фінансову реструктуризацію, що проводилась на ньому.

Аналізуючи коефіцієнт фінансової незалежності можна помітити, що паси майже всіх підприємств більше ніж на 60 % становить власний капітал. Це свідчить про достатню автономію та незалежність підприємству від можливих спроб кредиторів збанкрутувати підприємство. Водночас це свідчить про

недостатнє залучення позикових коштів і як наслідок про неефективну роботу підприємства.

Коефіцієнт фінансової стабільності пов'язаний з коефіцієнтом фінансової незалежності. Він показує, на скільки власний капітал підприємства перевищує залучені кошти. Надвисоке значення цього показника свідчить про неефективну структуру пасивів та недостатню роботу підприємства з позиковими коштами. Так, ВАТ «Київський електровагоноремонтний завод ім. Січневого повстання 1918 року» та ВАТ «Дніпровагонмаш» має середньорічне значення цього показника близько 3. Це означає, що підприємство майже не використовує коштів своїх кредиторів і розраховує тільки на власні. Однак, власний капітал українських підприємств сучасного зразка на 95% складається з основних фондів при нестачі оборотних коштів. Останні можна було б компенсувати через позику шляхом укладення кредитного договору з банком, або непрямим чином 0 через повернення коштів та не розрахунок в строк з кредиторами. Саме ймовірність другого шляху можна проаналізувати за допомогою обіговості кредиторської заборгованості.

Обіговість кредиторської заборгованості ВАТ «Конотопський завод по ремонту дизель потягів» в середньому складає 926 днів, тобто за рахунок надходжень підприємство тільки через 2,5 роки могло сплатити всі свої борги. Найкращі значення цього показника у ВАТ «Дніпровагонмаш», ВАТ «Крюковський вагонобудівний завод». В середньому один оборот кредиторської заборгованості тривав 8,22 місяця (табл.4).

Таблиця 5 - Показники використання маркетингового потенціалу

Рік	ТОВ "Харківський вагонобудівний завод"	ПАТ "Дніпропетровський завод з ремонту та будівництва пасажирських вагонів"	ВАТ "Київський електровагоноремонтний завод"	ВАТ "Конотопський завод по ремонту дизель потягів"	ВАТ "Крюковський вагонобудівний завод"	ВАТ "Стахановський вагонобудівний завод"	ВАТ "Дизельмаш"	ВАТ "Дарницький вагоноремонтний завод"	ВАТ "Дніпровагонмаш"
Рентабельність продажів									
2002	0	0,005	0,021	0	0,061	0,063	-0,108	0,005	0,156
2003	0	0,006	0,011	0	0,096	0	-0,124	0,007	-0,541
2004	0	0,004	0,002	0	0,068	0	-0,221	0,001	-0,049
2005	0	0,009	0,002	0	0,107	0,01	-0,115	0,004	-0,178
2006	0	0	0,008	0	0,081	0,024	-0,169	0,002	-0,291

2007	0	0	0,017	0	0,097	0,042	-0,267	0,009	-0,361
2008	0	0	0,015	0	0,123	0,054	-0,418	0,008	-0,678
2009	0	0	0,009	0	0,134	0,051	0	0,007	0
Темп зміни витрат на збут продукції									
2002	15,87	34,94	41,37	91,85	51,517	23,846	61,785	24,87	21,843
2003	13,84	27	48,121	102,481	72,889	11,426	12,324	26	29,215
2004	17,96	120,8	340,451	63,148	4,898	55,851	68,745	37,18	24,783
2005	4,78	158,74	21,76	60,081	70,911	77,643	84,841	42,17	26,725
2006	0,35	-54,96	20,631	63,984	9,29	26,434	34,151	59,45	36,147
2007	1,98	-86,93	-4,902	-81,602	2,075	108	50,781	21,87	37,543
2008	2,37	-49,31	-4,851	-100	6,979	86,697	45,251	18,62	57,871
2009	8,69	-68,741	0	-94,87	8,957	74,618	34,839	16,863	46,827
Коефіцієнт зміни валових продажів									
2002	0,24	0,41	-0,001	1,008	1,072	0,17	0,25	0,13	0,48
2003	0,14	0,27	-0,002	1,137	1,572	0,16	0,13	0,247	0,17
2004	0,37	1,21	-0,048	0,276	0,511	0,361	0,245	0,24	0,844
2005	0,21	1,59	0,156	0,472	0,036	0,168	0,816	0,751	0,383
2006	0,29	-0,55	0,55	-0,37	-0,19	0,652	0,362	0,497	0,581
2007	0,23	-0,87	0,217	-0,35	0,806	1,606	1,284	1,843	1,487
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2008	0,27	-0,49	0,227	-0,38	0,64	0,494	0,249	0,357	0,571
2009	0,21	-0,37	0,279	-0,31	0,57	0,328	0,371	0,379	0,497
Темп зміни величини дебіторської заборгованості									
2002	-84,78	-62,81	-28,64	29,65	-47,81	-87,26	-62,48	-78,46	-56,18
2003	-58,97	-88,53	-24,18	10,804	-30,285	-92,12	-74,52	-86,71	-29,34
2004	-43,27	-4,62	-55,78	86,044	152,886	249,43	221,54	112,97	76,22
2005	-67,61	49,15	64,439	-19,571	73,482	-16,71	30,27	-19,94	-32,74
2006	-95,128	76,26	0	-65,386	39,525	99,63	71,29	59,67	84,67
2007	-75,24	-30,55	230,446	-97,439	-66,274	332,3	142,87	229,76	197,52
2008	-62,13	139,62	150,61	-95,272	725,316	17,812	267,85	176,48	99,61
2009	-34,21	110,24	1124,85	-100	624,21	22,941	302,15	169,24	222,15
Темпи зміни питомої ваги собівартості реалізованої продукції у виторгу від реалізації									
2002	-15,64	-64,15	1,578	-18,254	-1,024	0,098	0,134	0,24	0,15
2003	-22,95	-89,11	0,971	-10,301	-1,507	0,035	0,047	0,084	0,055
2004	-13,47	115,94	-2,088	7,258	2,329	10,064	13,79	24,13	16,09
2005	-9,67	8,89	2,2	-7,079	-3,051	-6,424	-8,81	-15,42	-10,27
2006	-5,296	-44,79	-3,248	7,705	5,044	0,333	0,45	0,79	0,53
2007	0,462	-73,92	1,468	6,239	-0,462	3,599	4,93	8,63	5,75
2008	1,845	-21,49	2,37	5,716	-9,868	-5,091	-6,97	-12,21	-8,14
2009	-8,75	6,7	4,5	3,465	-7,964	-4,147	-4,68	-9,94	-6,63

Аналіз використання маркетингового потенціалу проводиться за допомогою таких показників: рентабельність продажів; темп зміни витрат на збут продукції; коефіцієнт зміни валових продажів; темп зміни величини дебіторської заборгованості; темпи зміни питомої ваги собівартості реалізованої продукції у виторгу від реалізації (табл. 5). Основним показником діяльності маркетингового

відділу підприємства є рентабельність продажів. В середньому за 8 років позитивну рентабельність продажів мали чотири підприємства, а саме : Київський електровагоноремонтний завод ім. Січневого повстання 1918 року», ВАТ «Крюковський вагонобудівний завод», ВАТ «Стахановський вагонобудівний завод», ВАТ «Дарницький вагоноремонтний завод». Після аналізу показника «Темп зміни витрат на збут продукції» можна зробити висновок про те, що найвище значення вищезазначеного показника мав ВАТ «Стахановський вагонобудівний завод» у 2008 році 86,697, найнижчі - ПАТ «Дніпропетровський завод з ремонту та будівництва пасажирських вагонів» у 2009 році – (-68,741).

Висновок. Проведений аналіз визначених показників функціональних складових економічного потенціалу підприємств залізничного транспортного машинобудування, згрупованих за різними видами потенціалів, свідчить про більш – менш стабільну діяльність підприємств за звітний період. Однак у той час як деякі з них нарощували випуск продукції ВАТ «Крюковський вагонобудівний завод» . інші поступово втрачали свої позиції на ринку (ВАТ «Харківський вагонобудівний завод» ВАТ «Дизельмаш», ВАТ «Дніпровагонмаш»). Всім підприємствам бракувало вільних коштів а обсяг кредиторської та дебіторської заборгованості у деяких з них перевищували річний обсяг продажів. Такий стан зумовила, вочевидь, криза неплатежів в цілому по країні, що свідчить водночас про значні резерви роботи фінансових менеджерів підприємств. Попри незадовільне фінансове становище всі підприємства регулярно виплачували заробітну плату. Дуже високий рівень витрат на сировину та матеріали у собівартості продукції разом із значними витратами на оплату праці та соціальне страхування привели до того, що рентабельність продукції була або від'ємною, або становила малу величину. Це не давало можливості підприємствам залишати у своєму розпорядженні достатньо коштів для інвестування виробництва. Так, обсяг інвестицій у виробництво відносно загального обсягу продукції був у середньому на рівні 10-13%, що не є достатнім, враховуючи високий ступень зношеності основних виробничих фондів, всі підприємства мають потенціал до зростання своєї частки на ринку і за умови реалізації потенціалів стимулювання збуту та проведення маркетингових досліджень можуть збільшити обсяги виробництва продукції.

Список літератури. 1. Ареф'єва О.В., Коренков О.В. Управління потенціалом розвитку промислових підприємств: Монографія. – К. ГРОТ, 2004. – 200с. 2. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация. Монография. – 2-е изд., стереотипное. – Луганск: Изд-во Восточноукраинского национального университета имени Владимира Даля, 2004. – 320 с. 3. Лапин Е.В. Оценка экономического потенциала предприятия: монограф ия. –Сумы: ИТД „Университетская книга”, 2004.- 360 с. 4.

Малярец Л. М. Проблемы методологии анализа стратегических возможностей предприятия / Л. М. Малярец, И. П. Отенко // Матеріали Четвертої міжнародної конференції „Наука і освіта”, 2001. Том 4. Економічні науки. Дніпропетровськ – Дніпродзержинськ – Харків – Черкаси – Житомир, 2001. – С.10-11. **5.** Отенко И.П. Методологические основы управления потенциалом предприятия: Монография. – Харьков: ХНЭУ, 2004. – 216 с. **6.** Отенко И. П., Малярец Л.М. Механизм управления потенциалом предприятия: Монография. – Харьков: ХГЭУ, 2003. – 220 с. **7.** Отенко И.П. Стратегическое управление потенциалом предприятия: Монография. – Харьков: ХНЭУ, 2006. – 256 с. **8.** Сошникова Л. А. Многомерный статистический анализ в экономике / Л. А. Сошникова, В. Н. Тамашевич, Г. Уебе, М. Шефер. / Под ред. проф. В. Н. Тамашевича. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 598 с. **9.** Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник / О. С. Федонін, І. М. Рєпіна, О. І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2003. – 316 с. **10.** Шеремет А. Д. Методика финансового анализа / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 176 с. **11.** Баканов М. И. Теория экономического анализа / М. И. Баканов, А. Д. Шеремет. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 416 с. **12.** Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 1999. – 132с.

Подано до редакції 08.11.2010